

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Минко Стоев Хаджийски,

на дисертационния труд на **Симона Василева Николова** на тема: **„Преодоляване на агресията и агресивното поведение в начална училищна възраст“**, представен за придобиване на образователна и научна степен „доктор“, по професионално направление 3.2 Психология, (Педагогическа и възрастова психология) Научен ръководител: доц.д-р Р.Манчева

Актуалност и значимост на разработения научен проблем

Агресията и агресивното поведение, колкото и да се изследват, винаги остава пространство, което се нуждае от разкриване. Както агресивността, така и възможността за нейното ограничаване, особено сред малките деца, предполага задълбочено изучаване и анализ. Изборът на самата тема от докторантката, показва желанието и да направи това. Правилно тя отбелязва, че „агресията е многоаспектно проучен феномен и всеки изследовател на човешкото поведение и психика се е докосвал до нейното изследване и интерпретиране“. Смятам, че актуалността на разглеждания и изследван проблем е актуална, наболяла и безспорна, както за училищната среда, така и за семейната и приятелска общност.

Обща характеристика на разработката

Изследването на агресивността в началната училищна възраст и търсенето на възможности за нейното ограничаване е общата насоченост на предложения дисертационен труд. Той е представен за разглеждане в общ обем от 242 страници. Получените резултати са предложени в 52 таблици и съпътстващи ги 28 фигури. Цитираната литература включва 159 заглавия на четири езика: български, руски, гръцки и английски език. Това езиково многообразие е доказателство за това, че докторантката е търсила задълбочена информираност по изследвания проблем.

Оценка на научно-приложните резултати и приноси на дисертационния труд

В първата, обособена като теоретична част на дисертацията, докторантката разкрива първоначално съдържанието на понятията агресия, агресивност и агресивно поведение, чрез класическите теории на З.Фройд и А.Бандура. Акцент поставя върху агресивната активност в началната училищна възраст, тъй като тя е предмет на изследователския и интерес. Правилно отбелязва впоследствие, че за този възрастов период родителите и учителите са значимите фактори за развитие на агресивните насочености в поведението на малкия ученик. Логично развива идеята, че връзката семейство-училище-ученик е пътят за преодоляването им. Световната практика доказва, че положителни резултати в ограничаването на детската агресия се постигат само тогава, когато има взаимодействие между носителите и възрастните от близкото обкръжение.

Втора глава съдържа авторска изследователска програма за провеждане на психолого-педагогически експеримент. Целта е да се разработи и апробира „Модел за диагностика и превенция на агресивността при ученици в началната училищна възраст“. Докторантката смята, че той е „научно-приложна форма за установяване, организиране и отчитане на промяна в агресивната активност на ученици от началната училищна възраст.“Това се постига чрез прилагане, в реална училищна среда, на авторска „Програма за формиране на самооценъчни и комуникативни компетенции за преодоляване на агресията в начална училищна възраст“. Искам да споделя, че много рядко в подобни научни изследвания се използва експеримента като метод, тъй като той е многопластов и изисква много добра подготовка от страна на реализиращия го. Използван е и богат комплект от конкретни методи за получаване на изследователските данни: анкетна карта за родители и учители; наблюдение; въпросник на Бъс-Дюрки за измерване на формите на агресия; въпросник за агресия и депресия при деца от начална училищна възраст (адаптация Е. Драглова); проективна методика „Кактус“ на М. Панфилова. Етапите на организиране и провеждане на психолого-педагогическият експеримент са добре обмислени и реализирани.

Анализът на резултатите, по всеки отделен етап от експеримента е подробно описан в глава трета. Направените заключения са важни за психологическата практика на работещите с агресивни ученици в началната училищна възраст. Доказани са съществени страни в агресивната активност на учениците:

- тя е реална част от поведението на момичетата и момчетата, докато формите и са полово ориентирани – момчетата проявяват по-висока физическа агресия,

опозиционно поведение и агресивно недоверие, докато за момичетата са характерни по-ниски нива на опозиционно поведение, агресивна раздразнителност и ревност и омраза;

- между проявите на агресивност и личностната депресивност има пряка връзка, при нарастване на агресията нараства и депресивността;

- в съдържателно отношение агресивната насоченост на поведението е свързана с интровертност, тревожност, егоцентризъм и желание за „излизане“ от семейната среда.

Доказва се ефективността на авторската програма чрез повишаване на детската чувствителност към използването на агресията, което е показател за повишена емпатия в общуването. Смятам, обаче, че за да се повлияе по-устойчиво на личностните промени в отношенията програмата трябва да е по-дълготрайна (не само 10 срещи) Малките ученици се нуждаят от по-голяма устойчивост в затвърждаването на положителни модели на поведение.

Приемам съдържанието на апробирания „Модел за диагностика и превенция на агресивността при ученици в началната училищна възраст“ с неговите етапи – първична психодиагностика, работа с ученици с доказана агресивност в поведението и оценка на ефективността чрез вторична диагностика и оценка на мнението на родители и учители. Считам, че подобна целенасочена работа, в училищна среда, положително ще повлияе възможността за промяна в отношенията и поведението на малките ученици. Приемам изцяло така предложените, от докторантката, приноси моменти. Те са релевантни на извършената от нея работа. Смятам, че е доказана приспособимостта и приложимостта на модела в реална училищна среда и действително е направен „успешен опит да обмисляне, конструиране и реализиране на психолого-педагогически експеримент за работа с ученици с агресивност в поведението.

Отчитам наличие на съответствие между представения автореферат и съдържанието на дисертационната разработка.

Критични бележки

По теоретичната част, основните автори тези и идеи, както и формата за тяхното доказване нямам критично отношение. Искам да обърна внимание върху стила на писане. На места се усеща недовършеност на мисълта, което затруднява възприемащия. Това са често срещани недостатъци при млади научни работници, които се преодоляват с времето и повече писане на научни материали.

Заклучение

Така предложеният дисертационен труд на Симона Василева Николова на тема „Преодоляване на агресията и агресивното поведение в начална училищна възраст“ е интересен, задълбочен и полезен за психологичната теория и практика. Той притежава необходимите качества и отговаря на изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, поради което препоръчвам на членовете на научното жури да я присъдят на нейния автор.

08.03.2020 г.

Член на научно жури:

/проф.д-р.М.Хаджийски /